

S Á M I R Á Đ Đ I
SAAMELAISNEUVOSTO
SAMERÅDET
СОЮЗ СААМОВ
SAAMI COUNCIL

DOAIBMAPLÁNA 2018

Mearriduvvon ráđđečoahkkimis Murmánskkas 20-22/10, 2017

1. ULBMILAT

“Mii sámit leat okta álbmot eaige riikaráját galgga hehttet min álbmoga oktavuoda”.

Sámiráđi váldoulbmilin lea gozihit sámiid ovdduid álbmogin, nannet sámiid oktiigullevašvuoda riikkarájaid rastá oktan álbmogin ja eamiálbmogin ja bargat, ahte sápmelaččat maiddá boahttevuodas dohkkehuvvojit oktan álbmogin ja eamiálbmogin, man kultuvrralaš, politihkalaš, ekonomalaš, siviila, sosiálalaš ja vuoiŋjalaš vuoigatvuodát sihkkarastojit guđege riikka láhkaásahusain, guoskevaš riikkaid ja sámiid ovddasteaddji orgánaid gaskasaš soahpamušai guin ja álbmotrievttálaš šiehtadusaiguin muđui. Sámiráđđi bargá maiddá riikkaidgaskasaččat sápmelaččaid ja eará eamiálbmogiid beroštumiid ja vuoigatvuodaid ovddideami ja sihkkarastima várás.

Riikkaidgaskasaš bargu lea dehálaš oassin Sámiráđi doaimmas. Eamiálbmogiid olmmošvuoigatvuodaid bealušteapmi, ovttasbargu eará eamiálbmogiiguin ja árkálaš ja birasáššit leat guovddášis. Dasa lassin Sámiráđis lea mihttomearrin aktiivvalaččat oasálastit servodatdigaštallamii Sámis. Sámiráđđi áigu nannet iežas NGO rolla, ja hástalit ja bidjat vuordámušaid sihke Suoma, Norgga, Ruošša ja Ruođa eiseválddiide, muhto maiddá Sámedikkiide.

2. OPPALAČČAT SÁMIRÁĐI BIRRA

Sámiráđđi lea Suoma, Norgga, Ruošša ja Ruođa sámi organisašuvnnaid eaktodáhtolaš ja iešráđálaš kulturpolitihkalaš ja politihkalaš ovttasbargosearvi. Sámiráđđi lea ii-ráđdehuslaš siviilaorganisašuvdna (non-governmental organization).

Sámiráđi bajimus orgána lea sámekonferánssa mii lágiduvvo juohke njealját jagi. 21. Sámekonferánssa fáddán lei “Oktasaš Sápmi”. Konferánssa lágiduvvui Tråantes guovvamánus 2017 100 jagi ávvudoaluid oktavuodas go lei 100 jagi áigi go leat vássán 100 jagi sápmelaččaid vuosttaš organiseremis. Sámiráđđi áigu boahttevaš jagiid bidjat návccaid čuovvolahttit konferánssa mearrádusaid.

Sámiráđis leat doaimmas golbma temáhtalaš ossodaga: Árkálaš – ja birasáššiid ossodat, olmmošvuoigatvuodaossodat ja kulturossodat. Stuorra oassi ráđi barggus doaimmahuvvo ossodagaid bokte. Ossodatjodiheaddjit vástidit ossodagaid doaimmain. Čállingoddi dikšu

hálddahaslaš koordinerema ja lea erenoamážit láktojuvvon oktii kulturossodagain.

Kulturovdáneapmi lea hui dehálaš Sámiráđi doibmii ja buot mainna Sámiráđdi bargá galgá leat vuodustuvvon kultuvrra perspektiivvas.

3. KULTUROSSODAT

“Sámiráđdi áigu ovddidit ollislaš sámi kulturpolitihka.”

3.1. Lill Tove Fredriksen, Nils Anders Inga, Sunna Nousuniemi, Larisa Avdejeva ja Niko Valkeapää leat välljejuvvon miellahttun kulturlávdegoddái áigodahkii 2017-2018. Lill Tove Fredriksen lea välljejuvvon jodiheaddjin. Kulturlávdegoddi lea Sámiráđi oktavuodaorgána sámi dáidda- ja kulturservviide nugo omd. duodjeorganisašuvnnaide, girjjálašvuodaorganisašuvnnaide, filbma- ja musihkkaservviide. 2018 čavčča galgá odđa kulturlávdegoddi áigodahkii 2019-2020 välljejuvvot.

3.2. Kulturpolitihkalaš doibmii gullá sámiid servodateallima sealluheapmi, giktaleapmi ja ovddideapmi oppalaččat ja sierra kultuvrralaš doaimmat. Sámiráđdi galgá nannet árbevirolaš ja odđaáigásaš sámi kultuvrra.

3.3 Sámiráđdi juohká jahkásaččat ruhtadoarjagiid sámi kulturdoaimmaide. Lea kulturlávdegoddi mii hálddaša doarjjaortnega. Dása gullet doarjagat omd. čáppagirjjálašvuhtii, prošeaktadoarjagat, oahppomátke- ja bargostipeanddat. Sámiráđdi earenoamážit doarju prošeavttaid mat dihtomielaččat barget olles Sámi perspektiivvas. Sámiráđis lea áigumuš buorebut olgomáilbmái čalmustahttit kulturdoarjaga buriid bohtosiid.

3.4. Sámiráđdi áigu Sámiráđi čavčča čoahkkima oktavuodas 2018 juohkit girjjálašvuodabálkkašumi. Sámiráđi girjjálašvuodabálkkašumi ulbmilin lea movttiidahttit olbmuid čállit. Bálkkašupmi geigejuvvo juohke nuppi jagi, ja molsašuddá gaskal mánáidgirjji ja ollesolbmogirjji. 2018 girjjálašvuodabálkkašupmi juhkkjuvvo ollesolbmogirjái.

3.5. Sámiráđdi áigu iskat vejolašvuoda ásahtit rájakeahtes sámi kulturfoandda.

3.6. Sámiráđdi áigu vuoruhit bargat suddjet ja sealluhit sámi kulturárbbi. Dan oktavuodas áigu Sámiráđdi joatkit bargat earret eará:

- Duohtandahkat dubbet stuorát riikkaidgaskasaš animašuvdnafilmmaid sámegillii.
- Čuovvolahttit dan barggu mii lea dahkkon Sámi duodjemearkka ektui ja iskat

vejolašvuoda bidjat johtui čuovvolanprošeavtta. Sámi duodjemearka lea duoji gálvomearka. Sámiráđđi lea čadahan prošeavtta gos ulbmilin lei ođasmahttit mearkka hálddašeami ja iskat vejolašvuodaid duoji juridihkalaš suddjemii.

3.7. Sámiráđđi galgá leat oidnosis sámi kulturpolitihka olis sámi servodagas ja sámi servodaga ovddas, ja galgá loktet áššiid ja searvat áigejuovdilis kulturpolitihkalaš ságastallamiidda.

3.8. Sámiráđđi áigu bargat sámegeielaid geavaheami, ovddideami ja nannema ektui.

4. OLMMOŠVUOIGATVUOĐA OSSODAT

“Sámiráđđi háliida nannet ja oazžut ipmárdusa riikkaidgaskasaččat eamiálbmogiid olmmošvuoigatvuođaide.”

4.1. Sámiráđđi áigu vuoruhit riikkaidgaskasaš eamiálbmotbarggu, erenoamážit duohtandahkat WCIP loahppadokumeantta ja ON:a eamiálbmotvuoigatvuođaid julggaštusa.

4.2. Sámiráđđi váldá oasi aktiivvalaččat ON:a eamiálbmogiid vuoigatvuođaide guoski čoahkkimiidda, omd. Bissovaš Forumii, EMRIP:ii jna.

4.3. Sámiráđđi árvoštallá návccaidis mielde ovddidit juridihkalaš čadnon neavvuid mat dáhkidit eamiálbmogiid vuoigatvuođa iežas genehtalaš resurssaide, árbevirolaš máhtuide ja árbevirolaš kultuvrralaš doaimmaide. Návccaidis mielde Sámiráđđi háliida njunušrolla go leat šiehtadallamat dákkár neavvuid ektui, earenoamážit WIPO oktavuodas.

“Sámiráđđi háliida bargat nu ahte sámi vuoigatvuođat našunála, guovllu ja báikkálaš dásis čadahuvvojit”

4.4. Sámiráđđi háliida gozihit sámi vuoigatvuođaid, erenoamáš deaddu eatnan- ja luondduriggodatvuoigatvuođain, nu, ahte aktiivvalaččat buvttada báldalas mearreáigeraporttaid ON:a soahpamušaid gozihanorgánaide (treaty bodies) ja máilmmiviidosaš olmmošvuoigatvuođaid goziheapmái (Universal Periodic Review, UPR) Suoma, Ruoŋa, Norgga ja Ruošša mearreáigásaš raporttaid lassin. Bargu dahkko ovttasráđiid lahttoorganisašuvnnaiguin. Vejolašvuodaidis mielde Sámiráđđi goziha, ahte dát ON:a orgánat dutkkahit ja gažadit daid riikkaid, gos sápmelaččat ássat.

4.5. Sámiráđđi áigu joatkit veahkehit sámi báikkálaš servodagaid ja vuoigatvuodoamasteddjiid sihkkarastit sámi vuoigatvuodaid ee. ahte veahkehit oažžut áššiid riikkaidgaskasaš olmmošvuoigatvuoda orgánaide. Dán várás Sámiráđđi lea ožžon ruhtadeami prošehtii “Sámiid eana- ja luondduriggodatvuoigatvuodaid ollašuttin” Norgga Sámedikkis. Prošehtta doaimbidjun lea ee. juridihkalaččat veahkehit sámi báikkálaš servošiid dahje vuoigatvuodoamasteddjiid vuostálastit fidnuid, mat áitet sin sámi árbevirolaš eanageavaheami.

4.6. Sámiráđđi áigu joatkit sámi nuoraid rekutteret riikkaidgaskasaš bargguide ja fállat sidjiide skuvlejumi ja hárbjáneami e.e. olmmošvuoigatvuodabargguide.

4.7. Sámiráđđi áigu dárkilit gozihit evttohuvvon sámekonvenšuvnna čuovvoleami. Áigumuš lea ahte jagis 2018 dahkkojit dárbbášlaš rievdadusat dálá evttohusas, nu ahte sámekonvenšuvdna man sisdoallu doallá unnimusat álbmotrievtti dási duohtandahkkojuvvo.

5. ÁRKTALAŠ- JA BIRASSODAT

“Dearvvaslaš ja buvttadeaddji ekovuogádagat, sihke nannámis ja čáziin, lea vuodđun sámi kultuvrii ja identitehtii.”

5.1. Sámiráđđi áigu oassálastit Árktalaš ráđi bargguide ja doaimmaide, bistevaš oasseváldin (Permanent Participant), sihke bargjoavkkuin ja Task Force:ain vai sámi perspektiivat ja beroštumit váldojit vuhtii;

- Oasálastit Árktalaš ráđi Ministtar, Senior Arctic Officials ja bargjoavkočoahkkimiidda.
- Lagaš ovttasbargguin Suoma eiseválddiiguin viggat buoremus lági mielde váikkuhit Suoma Árktalaš ráđi jodihangotti áigodagas, nu ahte sámi ja eamiálbmot áššit nannejuvvojit ja ahte diehtobuvttadeapmi Árktisa birra maiddá ávkástallá árbevirolaš máhtus.
- Oasálastit sihke politihkalaš dásis ja relevánta ekspearttaiguin konferánsain ja čoahkkimiin mat leat čatnon Árktalaš Ráđđái dahje gos guovddáš árktalaš áššit leat fáddán.
- Joatkit bargat ekovuogádat jurddašvugiin hálddašeapmái, dálkkádatrievdademiid heivehemiin ja resiliensain ja sihkkarastimiin eamiálbmotoasálastima doaimmain ja áššiin mat gusket midjiide.

5.2. Sámiráđđi lea hábmen sierra Sámi Árktalaš policy dokumeantta mii čilge min vuoruhemiid surggiin nu go Árktalaš investeremat, dutkan, resurssahálddašeapmi ja čielggadit vuoruhemiid Árktalaš ovttasbarggus nu go Árktalaš riikkaiguin, Árktalaš ráđiin ja daid observatevrraiguin, ja eará ásahusaiguin mainna leat doaimmat árktalaš guovlluin. Dokumeanttas leat mielde min višuvnnat ja strategalaš mihttomearit. Sámiráđđi áigu jagis 2018 čuovvolit ja vuodustit Sámi Árktalaš policy dokumeantta.

5.3. Sámiráđis lea áigumuš hábmet pilohta prošeavtta mii vástidivčče AMAP, UNFCCC ja Ruota Árktalaš politihkka.

5.4. Sámiráđđi áigu fágalaččat doarjut muhtun smávit báikegottedási prošeavtta mii gokčá fáttáid nu go dálkkádatrievdadeami, árbediehtu ja luondduvalljivuoda.

5.5. Sámiráđđi áigu bargat dan ala ahte čatnat alcceseamet čehpiid sámiid servodagas geat sáhttet searvat iešguhtege čehppodagain bargojoavkočoahkkimiidda dahje čállosiid bokte.

5.6. Sámiráđis lea áigumuš gaskkustit Árktalaš ráđi raporttaid ja bargguid bohtosiid sámi servodahkii, ja maiddá loktet beroštumi ja diđolašvuoda sámi servodagas Árktalaš ráđi vuogádahkii.

5.7. Sámiráđđi áigu bargat dan ala ahte Álgu foanda doaibmagoahtá ulbmiliid mielde.

“Sámi kulturvuoddu galgá sihkarastot ja nannejuvvot ceavzilis luondduresurssa hálddašeami bokte. Dasa vejolaš váikkuhusat, nugo nuoskkideapmi, dálkkádat rievdadeamit ja earáhuhtton luonddugeavaheapmi fertejit eastaduvvot.”

5.8. Sámiráđđi áigu oassálastit ON:a Luondduvalljivuoda konvenšuvnna (CBD) bargui, erenoamáš das mii guoská artihkkala 8(j) árbedieđu, innovašuvnna ja geavahusa doaimmaide ja artihkkala 10(c) bargoplána árbevirolaš ceavzilis luondduvalljivuoda geavaheami čuovvuleapmái. Seammá guoská ON:a dálkkádatkonvenšuvdnii (UNFCCC) ja ON:a ceavzilis ovdáneami mihttomeriid (SDG) hárrái;

- Oassálastit CBD COP14 čoahkkimii ja dan vejolaš ráhkkanančoahkkimiidda. Joatkit CBD eamiálbmotkokosa miellahtun.
- Ohcat oasálastima sámi čehpiid várás vejolaš CBD ja IPBES, SDG2030 ja UNFCCC/IPCC áššedovdi čoahkkimiidda.
- Viggat implementeret CBD, IPBES, UNFCCC ja IPCC mearrádusaid sámiid servodagain Suoma, Norgga, Ruota ja Ruošša bealde Sámi.

- Árvvoštallat/gozihit Bargoplána 10(c) árbevirolaš ceavzilis luondduvalljivuoda geavaheami bargoplána doibmiibidjama sámi guovlluin.

5.9. Sámiráđđi áigu bargat dan ala ahte sihkkarastit ahte buoremus máhttu mii lea fidnemis, sihke árbediehtu ja dieđa, geavahuvvo vuodđun máhttobuvttadeapmái sámi servodagas ja sámi servodaga birra.

6. EARÁ

6.1. Sámiráđđi áigu vuoruhit gelbbolašvuodahuksema sámi nuoraid gaskkas Sámiráđi bargosurggiid ektui. Sámiráđđi áigu dán oktavuodas čadahit ovttasbargoprošeavtta ovttas ICC:ain, Inuit Circumpolar Council. Prošeakta lea čuovvoleapmi ovddit ovttasbargoprošektii. Biddjo maid erenoamáš deaddu gelbbolašvuodahuksema sámi nuoraide ruoššabeale Sámis.

6.2. Jagis 2017 Sámiráđđi lágidii Sámiid 21. Konferánsa Tråantes. Sámiráđđi áigu jagis 2018 bidjat návccaid Sámekonferánsa mearrádusaid čuovvoleapmái.

6.3. Sámiráđis lea áigumuš joatkit buori gulahallama ja ovttasbarggu Sámi Parlamentáralaš Ráđiin ja ovttaskas Sámedikkiiguin.

6.4. Sámiráđis lea áigumuš oazžut doibmii EU ossodaga Sámiráđi organisašuvnnas ja dasto ásahit sámi ovddasteami Brusselis, nannen dihtii sámiid beroštumiid EU ektui. Sámiráđđi áigu jagis 2018 dasa várret návccaid. Sámiráđđi áigu maid aktiivvalaččat bargat EU ektui ja searvat EU:a Arctic Stakeholder Forum:ii, ja eará EU Árktalaš guovlluid guoskevaš proseassaide.

6.5. Dehálaš oassi Sámiráđi doaimmas lea ovttasbargu eará eamiálbmogiiguin. Ovttasbargu lea iešguđetge surggiin, ja dađis ilbmet odđa ovttasbargovejolašvuodát. Sámiráđis lea erenoamáš lagaš ovttasbargu servviiguin: Inuit Circumpolar Council (ICC), Russian Association of Indigenous Peoples of the North (RAIPON), Assembly of First Nations (Kanada), Organisation of Indigenous Peoples in Africa, AMAN (Indonesia), Cordeliera Peoples' Alliance (Filippinat), Asian Indigenous Peoples' Pact, Tebtebba Foundation (Filippinat) och FAIRA (Australia).

6.6. Sámiráđis lea áigumuš lágidit sámi jurddabeasi iešguđetge áigeguovdilis fáttáin.

6.7. Sámiráđđi áigu jagis 2018 iskat vejolašvuodaid joatkit dearvvašvuodaovttasbarggu nannemiin riikkarájáid rastá Sámis ja eastadandihte iešsoardima sámiid gaskkas. Sámiráđđi

áinnas ovttasbargá SÁNAG:ain dáid áššiin.